

Sygn. akt III USKP 129/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 maja 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Halina Kiriło

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania J. R.

od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

z udziałem P. R.

o ustalenie podlegania ubezpieczeniom społecznym rolników,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 19 maja 2022 r.,

skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 4 lutego 2020 r., sygn. akt III AUa [...],

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

W wyroku z dnia 4 lutego 2020 r., sygn. akt III AUa [...], Sąd Apelacyjny w [...] – w sprawie z odwołania J. R. przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, z udziałem zainteresowanego P. R., oddalił apelację odwołującą się od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w S. z dnia 28 sierpnia 2018 r., sygn. akt IV U [...], w którym Sąd

Okręgowy oddalił odwołanie J. od decyzji organu rentowego z dnia 27 kwietnia 2018 r., w której Prezes KRUS – na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 1, art. 3a ust. 1, art. 5a ust. 1 oraz art. 39 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 2017 r., poz. 2336) – stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników P. R. jako domownika w gospodarstwie matki J. R. od 1 sierpnia do 31 sierpnia 2002 r. oraz od 1 kwietnia 2005 r.

Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia Sądu pierwszej instancji, zgodnie z którymi J. R. w piśmie z 4 września 2002 r. wnioskowała o objęcie jej syna – P. R. ubezpieczeniem społecznym rolników jako domownika, dołączając jego oświadczenie, że pracuje w gospodarstwie rolnym matki od 1 sierpnia 2002 r. i nie prowadzi działalności gospodarczej. Zgodnie z treścią wniosku oraz oświadczeniem KRUS decyzją z dnia 19 września 2002 r. stwierdził podleganie ubezpieczeniom społecznym rolników przez P. R. od 1 sierpnia 2002 r. W następnym roku P.R. przedłożył w organie rentowym zaświadczenie z Urzędu Skarbowego o rozpoczęciu pozarolniczej działalności gospodarczej od dnia 1 sierpnia 2003 r. i chęci pozostania w ubezpieczeniu społecznym rolników. W dniu 29 marca 2005 r. domownik, dokonał wykreślenia wpisu z Centralnej Ewidencji Działalności Gospodarczej i wkrótce ponownie rozpoczął prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie świadczenia usług na taksówkach osobowych od 2 sierpnia 2005 r., którą następnie wykreślił z dniem 13 października 2006 r. i po przerwie dokonał ponownego wpisu, jako podmiot gospodarczy od 1 kwietnia 2007 r. Co roku do 31 maja ubezpieczony składał zaświadczenia o osiągniętym dochodzie w roku poprzedzającym. Organ rentowy co roku stwierdzał podleganie ubezpieczeniom społecznym rolników.

ZUS Oddział w S. w piśmie z dnia 8 marca 2016 r. poinformował placówkę KRUS w M., że P. R. podlegał ubezpieczeniom społecznym, jako osoba prowadząca działalność gospodarczą od dnia 17 czerwca 1999 r. do 31 sierpnia 2002 r. a od 7 marca do 6 sierpnia 2005 r., jako osoba skierowana przez Powiatowy Urząd Pracy w okresie odbywania szkolenia stażu pracy lub przygotowania zawodowego dorosłych. Następnie P. R. podlegał ubezpieczeniom społecznym i ubezpieczeniu zdrowotnemu jako pracownik w okresach: od 2 października 2006 r. do 31 marca 2007 r., od 15 lipca 2008 r. do 27 maja 2010 r.,

od 1 marca 2012 r. do 28 lutego 2013 r., od 1 grudnia 2015 r. do 29 lutego 2016 r., od 14 czerwca 2016 r. do 23 czerwca 2016 r., od 4 lipca 2016 r. do 7 sierpnia 2016 r., od 9 października 2017 r. do 31 grudnia 2017 r. oraz od 1 grudnia 2017 r. do 17 lutego 2018 r. Po uzyskaniu powyższej informacji organ rentowy zawiadomieniem z 12 kwietnia 2018 r. wszczął postępowanie administracyjne celem ustalenia ustawowych warunków do podlegania przez P. R. ubezpieczeniom społecznym rolników. Płatnik składek oraz domownik, pomimo zawiadomienia o toczącym się postępowaniu nie wzięli w nim udziału.

Sąd Apelacyjny uznał, że kwestia sporna w sprawie sprowadzała się do ustalenia, czy zainteresowany, który został zgłoszony do ubezpieczenia społecznego rolników jako domownik, a następnie podjął ponownie prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej, zachował prawo do wyboru ubezpieczenia rolników oraz prawo do pozostania w tym reżimie ubezpieczeniowym pomimo objęcia innym ubezpieczeniem społecznym z tytułu zatrudnienia.

Sąd drugiej instancji stwierdził, że przepis art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, wprowadzony ustawą zmieniającą z dnia 12 września 1996 r. (Dz.U. Nr 124, poz. 585) wprowadził wyjątek od pierwszeństwa podlegania powszechnym ubezpieczeniom społecznym w razie ich zbiegu z ubezpieczeniem społecznym rolników. Zgodnie z treścią tego przepisu w jego pierwotnym brzmieniu, rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu (rolniczemu) w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmował pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu (rolniczemu). Mógł on podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu wówczas, gdy złożył Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych lub Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie, że chce podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, o ile spełnia w tym zakresie warunki określone w odrębnych przepisach. Z uregulowania tego nie wynikała reguła pierwszeństwa podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu w przypadku zbiegu z innym tytułem ubezpieczenia społecznego, a jedynie możliwość dokonania przez zainteresowanego wyboru systemu ubezpieczenia społecznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 20 lutego 2006 r., I UK 172/05, OSNP 2007 nr 3-4, poz. 52).

Wyboru tego można było dokonać wyłącznie w momencie podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej (por. wyrok Sądu Najwyższego z 26 lipca 2006 r., III UK 46/06, OSNP 2007 nr 15-16, poz. 233) i to pod warunkiem uprzedniego (a więc bezpośrednio przed podjęciem pozarolniczej działalności gospodarczej), trwającego nieprzerwanie przynajmniej jeden rok podlegania z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie, liczonego od objęcia tym ubezpieczeniem (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 30 czerwca 2000 r., II UKN 618/99, OSNAPiUS 2002 nr 1, poz. 27; z 17 listopada 2000 r., II UKN 54/00, OSNAPiUS 2002 nr 12, poz. 290; z 7 kwietnia 2006 r., I UK 223/05, OSNP 2007 nr 7-8, poz. 109). Kolejna zmiana w regulacji zaistniała 2 maja 2004 r., kiedy weszła w życie ustawa z 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873). Zmianie uległ art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników – wydłużono okres nieprzerwanego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników uprawniający osobę podejmującą pozarolniczą działalność gospodarczą do wyboru systemu ubezpieczenia społecznego i uzależniono możliwość tego wyboru od formy opodatkowania wspomnianej pozarolniczej działalności gospodarczej. Celem nowelizacji dokonanej ustawą z 2 kwietnia 2004 r. była racjonalizacja zasad podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników przez uszczelnienie systemu w celu ograniczenia dostępności do niego osób, dla których działalność rolnicza i praca w gospodarstwie rolnym nie stanowiły jedyne czy głównego źródła utrzymania. Ustawodawca przyjął założenie, że dla osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników to działalność rolnicza powinna stanowić podstawowe źródło dochodu, natomiast pozarolnicza działalność powinna osiągać niewielkie rozmiary i mieć jedynie charakter wspomagający ten dochód. O zgodności tych rozwiązań z Konstytucją RP wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 13 marca 2006 r., P 8/05 (OTK-A 2006 nr 3, poz. 28) w odniesieniu do art. 5 ust. 1 i 3 ustawy zmieniającej z 2 kwietnia 2004 r., dotyczącego rolników prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą w chwili wejścia w życie tego aktu, jak i w orzeczeniu z 18 lipca 2006 r., P 6/05 (OTK-A 2006 nr 7, poz. 81) w relacji do art. 5a ust. 1 i 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. W uzasadnieniach tych wyroków podkreślono, że nie istnieją

przesłanki pozbawiające ustawodawcę możliwości ustanowienia czasowych ograniczeń ubiegania się przez obywateli o pewne uprawnienia. O tych wszystkich okolicznościach zarówno wnioskodawczyni, jak i zainteresowany byli informowani przez organ rentowy, który doręczał im powiadomienia o treści tych przepisów i wynikających z nich obowiązków o powiadomieniu organu rentowego o każdorazowej zmianie statusu - podjęcia zatrudnienia, podjęcia lub zawieszenia prowadzonej działalności pozarolniczej, jak i konieczności złożenia odpowiedniego zaświadczenia z urzędu skarbowego. Zainteresowany w dniu rozpoczęcia pozarolniczej działalności gospodarczej nie spełnił warunków do wyboru ubezpieczenia z mocy art. 5a w brzmieniu obowiązującym w dniu zgłoszenia do ubezpieczenia rolników. Fakt rozpoczęcia działalności nie był znany organowi rentowemu, bowiem wnioskodawca wbrew pouczeniu nie powiadomił o tych okolicznościach. Z akt rentowych nie wynika również, aby organ rentowy miał jakiegokolwiek podstawy do przypuszczeń, że wnioskodawca prowadzi pozarolniczą działalność. Organ rentowy dopiero w dniu 8 marca 2018 r. otrzymał z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych [...] Oddziału w W. wniosek o udostępnienie danych z ewidencji osób ubezpieczonych dotyczących P. R. prowadzącego działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji działalności gospodarczej i niezwłocznie wszczął postępowanie wyjaśniające zwracając się do odpowiednich organów o informacje dotyczące podlegania przez zainteresowanego innemu ubezpieczeniu społecznemu, jak również rodzaju działalności pozarolniczej prowadzonej przez niego i okresu jej prowadzenia. W dniu 14 marca 2018 r. dotarło do organu rentowego pismo z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S. o okresach podlegania przez zainteresowanego ubezpieczeniom społecznym od 17 czerwca 1999 r. do 31 sierpnia 2002 r. jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, osoba pobierająca stypendium z powiatowego urzędu pracy od 7 marca do 6 sierpnia 2005 r. oraz jako pracownik od 2 października 2006 r. do 31 marca 2007 r., od 15 lipca 2008 r. do 27 maja 2010 r., od 1 marca 2012 r. do 28 lutego 2013 r., od 1 grudnia 2015 r. do 29 lutego 2016 r., od 14 do 23 czerwca 2016 r., od 4 lipca do 7 sierpnia 2016 r., od 9 października do 31 grudnia 2017 r. oraz od 1 grudnia 2017 r. do 17 lutego 2018 r. i zaskarżoną decyzją z dnia 26 marca organ rentowy stwierdził ustanie ubezpieczenia wnioskodawcy od dnia 1

stycznia 2003 r. O wszystkich tych okolicznościach ani wnioskodawczyni, ani zainteresowany nie poinformowali rolniczego organu rentowego. Po uzyskaniu z urzędu tych informacji organ rentowy wszczął postępowanie wyjaśniające i wydał zaskarżoną decyzję.

Zarówno prowadzona przez zainteresowanego działalność pozarolnicza, jak i wykonywanie pracy na podstawie umowy o pracę oraz okres pobierania stypendium z powiatowego urzędu pracy stanowią tytuły ubezpieczenia z mocy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. z 2019 r., poz. 300). Obowiązek ubezpieczenia społecznego zarówno rolniczego, jak i w ogólnym systemie ubezpieczeń społecznych, w tym pracowników i osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą oraz stypendystów powiatowych urzędów pracy, powstaje z mocy prawa w przypadku zaistnienia warunków do objęcia ubezpieczeniem. Skoro obowiązek ubezpieczenia powstaje z mocy ustawy z dniem rozpoczęcia działalności stanowiącej tytułu ubezpieczenia, zainteresowany podlegał ubezpieczeniom z mocy prawa z tytułu prowadzenia działalności pozarolniczej, z tytułu wykonywania pracy na podstawie umowy o pracę oraz z tytułu pobierania stypendium. W związku z tym zainteresowany utracił możliwość wyboru ubezpieczenia społecznego rolników, ponieważ nie spełnił warunków wymienionych w art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 2019 r., poz.299). Nie można przyjąć, że przez zapłatę składek na rolnicze ubezpieczenie społeczne wnioskodawca nabył prawo do pozostawania w tym ubezpieczeniu i że powstał między stronami stosunek prawny o charakterze gwarancyjnym. Ochrona praw nabytych dotyczy wyłącznie praw słusznie nabytych i w ograniczonym zakresie do praw powstałych wskutek błędu organu rentowego. Nie odnosi się ona zatem do prawa nabytego wskutek naruszenia przez wnioskodawcę swoich obowiązków i wprowadzenia organu rentowego w błąd. Przyjęcie w tej mierze koncepcji skarżącej oznaczałoby usankcjonowanie działań nieuczciwych. Nie można także zgodzić się ze poglądem, że w jej sytuacji została naruszona zasada nie działania prawa wstecz. Wydając zaskarżoną decyzję organ rentowy stosował prawo obowiązujące w tej właśnie chwili.

Według Sądu drugiej instancji nietrafne jest powołanie się pełnomocnika wnioskodawczyni na zasady współżycia społecznego, Przepisy ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jak i ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, mają charakter przepisów prawa publicznego. Rygoryzm prawa publicznego nie może być łagodzony konstrukcją nadużycia prawa podmiotowego przewidzianą w art. 5 k.c. Zarzut ten (nadużycia prawa podmiotowego, albo czynienia ze swego prawa podmiotowego użytku niezgodnego z zasadami współżycia społecznego lub społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych musiałby być odniesiony do czynności organu rentowego, który - wydając decyzję - nie korzysta ze swoich praw podmiotowych (regulowanych prawem prywatnym - Kodeksem cywilnym), lecz realizuje ustawowe kompetencje organu władzy publicznej. Z tych przyczyn zarzut naruszenia art. 5 k.c. jest niezasadny. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych art. 5 k.c. nie ma zastosowania, zaś materialnoprawną podstawą orzeczeń w tych sprawach mogą być tylko przepisy prawa, a nie zasady współżycia społecznego, gdyż przepis ten może mieć bowiem zastosowanie w postępowaniu administracyjnym, wyłącznie w przypadku, gdy konkretny przepis prawa materialnego do niego odsyła. Przepisy dotyczące ubezpieczenia społecznego nie przewidują stosowania art. 5 k.c.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego pełnomocnik J. R. zaskarżył w całości skargą kasacyjną opartą na obydwu podstawach kasacyjnych określonych w art. 398³ § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.

W ramach pierwszej podstawy (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucił naruszenie:

1. art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że w okresie od 1 sierpnia 2002 r. do 31 sierpnia 2002 r. oraz od 1 kwietnia 2005 r. P. R. nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników, chociaż we wskazanym okresie podlegał temu ubezpieczeniu, nabył więc prawa do ubezpieczenia społecznego rolników, co zostało stwierdzone przez KRUS decyzją z dnia 19 września 2002 r.;

2. art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przez błędną wykładnię tego przepisu polegającą na uznaniu, że skarżący nie podlegał w okresie od 1 sierpnia 2002 r. do 31 sierpnia 2002 r. przepisom tej ustawy, chociaż we wskazanym okresie spełniał przewidziane w art. 5a ww. ustawy warunki do dalszego utrzymania ubezpieczenia społecznego rolników pomimo rozpoczęcia prowadzenia działalności pozarolniczej;

3. art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przez jego niezastosowanie i utrzymanie w mocy decyzji wydanej na skutek braku należytego poinformowania ubezpieczonego o fakcie, iż zatrudnienie rolnika na podstawie umowy o pracę związane jest z niemożnością objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników;

4. art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie prowadzące do naruszenia zasad słuszności i sprawiedliwości społecznej a także zasad współżycia społecznego;

5. art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1997 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z art. 123 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 8 k.p.a. przez ich niezastosowanie i pozostawienie w mocy decyzji sięgającej wstecz do 2002 r., prowadzące w konsekwencji do naruszenia zasady zaufania obywatela do Państwa, zasad, słuszności i sprawiedliwości społecznej.

W ramach podstawy procesowej pełnomocnik skarżącej zarzucił naruszenie

- art. 233 § 1 k.p.c. przez brak wszechstronnej analizy całego materiału dowodowego zgromadzonego w przedmiotowej sprawie i wydanie rozstrzygnięcia jedynie w oparciu o materiał dowodowy przedstawiony przez organ rentowy – KRUS tj. w oparciu o treść pisma z dnia 14 marca 2018 r. przysłanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych z całkowitym pominięciem istotnej części zgromadzonych w sprawie dowodów, to jest wyjaśnień skarżącej oraz zeznań P. R., z których jednoznacznie wynika, iż P. R. dokonał wszystkich obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawa, a w konsekwencji błędne ustalenie okresu ubezpieczenia rolniczego;

- art. 227 k.p.c. przez pominięcie zawnioskowanych przez skarżącą dowodów w postaci decyzji KRUS z dnia 25 lutego 2010 r., [...]0, decyzji KRUS z dnia 18 września 2017 r., [...]7, oświadczeń P. R. i J. R. z dnia 26 kwietnia 2018 r.,

potwierdzenia opłacenia składek do I kwartału 2018 r., zaświadczeń wysokości należnego podatku dochodowego od osób fizycznych przedkładanych do Naczelnika Urzędu Skarbowego w M. (z dnia 5 lutego 2010 r., 18 stycznia 2013 r., 10 stycznia 2014 r., 14 stycznia 2015 r., 8 lutego 2016 r., 20 stycznia 2017 r., 24 stycznia 2018 r.), pomimo iż konieczność przeprowadzenia tych dowodów na okoliczność ustalenia prawidłowego okresu podlegania ubezpieczeniu rolniczemu jest oczywista z punktu widzenia wyjaśnienia sprawy.

Pełnomocnik J. R. wniósł „o 1) uchylenie i zmianę decyzji KRUS przez objęcie P. R. ubezpieczeniem rolniczym w okresie od 1 sierpnia do 31 sierpnia 2002 r. oraz od 1 kwietnia 2005 r. oraz 2) przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, a także 3) o zasądzenie od organu rentowego na rzecz skarżącej kosztów postępowania wraz z kosztami zastępstwa procesowego według norm przepisanych, powiększonych o opłatę skarbową uiszczoną od pełnomocnictwa”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona oraz zawiera uchybienia formalne.

Zgodnie z art. 398⁴ § 1 pkt 1, 2 i 3 k.p.c. do wymagań konstrukcyjnych skargi kasacyjnej, wnoszonej od orzeczeń sądu drugiej instancji, należy oznaczenie orzeczenia, od którego skarga jest wnoszona, ze wskazaniem, czy jest ono zaskarżone w części czy w całości, przytoczenie podstaw kasacyjnych i ich uzasadnianie, a także zawarcie w niej wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę tego orzeczenia.

Skarga kasacyjna nie zawiera wniosku o uchylenie lub uchylenie i zmianę wyroku Sądu Apelacyjnego. Pełnomocnik J. R. wniósł natomiast o uchylenie i zmianę decyzji KRUS przez objęcie P. R. ubezpieczeniem rolniczym w okresie od 1 sierpnia do 31 sierpnia 2002 r. oraz od 1 kwietnia 2005 r., nie określając przy tym, którą decyzję Prezesa KRUS ma na myśli. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku zostały wymienione dwie decyzje Prezesa KRUS: z dnia 19 września 2002 r. stwierdzająca podleganie ubezpieczeniom społecznym rolników przez P. R. od 1 sierpnia 2002 r., a także decyzja z dnia 27 kwietnia 2018 r., w której Prezes KRUS stwierdził ustanie ubezpieczenia społecznego rolników P. R. jako domownika w

gospodarstwie matki J. R. od 1 sierpnia do 31 sierpnia 2002 r. oraz od 1 kwietnia 2005 r.

Skarga kasacyjna, w której zakres żądanego uchylenia lub uchylenia i zmiany nie odpowiada wskazanemu zakresowi zaskarżenia ani podanej wartości przedmiotu zaskarżenia, podlega – co do zasady - odrzuceniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 października 2007 r., V CSK 309/07, OSNC-ZD 2008 nr 3, poz. 81). Dominujące w początkowym okresie funkcjonowania skargi kasacyjnej bardzo formalistyczne podejście Sądu Najwyższego do spełnienia wymagań konstrukcyjnych skargi zostało złagodzone. Sąd ten wskazywał, że brak wyraźnego wniosku skarżącego nie powoduje odrzucenia skargi kasacyjnej, jeżeli z jej treści wynika, do czego zmierza skarżący. Skarga kasacyjna, której wniosek o uchylenie orzeczenia „w zaskarżonej części” można wyprowadzić w sposób oczywisty z zakresu zaskarżenia wyroku sądu drugiej instancji, nie podlega odrzuceniu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2016 r., I PZ 5/16, OSNP 2017 nr 12, poz. 162).

Kierując się tymi konstatacjami Sąd Najwyższy uznał, że należy dokonać oceny zarzutów skargi kasacyjnej, gdyż intencją skarżącego było uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego, a także zmiana decyzji Prezesa KRUS z dnia 27 kwietnia 2018 r. na korzyść ubezpieczonego.

Przechodząc do oceny zarzutów kasacyjnych należy przypomnieć, że podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników ma charakter subsydiarny w stosunku do ubezpieczenia w ZUS (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2006 r., III UK 46/06, OSNP 2007 nr 15-16, poz. 233). Zostały one zadekretowane w art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 933). Z przepisów tych wynika, że wypadkowemu, chorobowemu, macierzyńskiemu, emerytalnemu i rentowemu ubezpieczeniu społecznemu rolników nie podlegają osoby podlegające innemu ubezpieczeniu społecznemu. Reguła ta powoduje wykluczenie z mocy prawa z ubezpieczenia rolniczego w razie podjęcia aktywności skutkującej objęciem „innym ubezpieczeniem społecznym”.

Od dnia 1 stycznia 1997 r. zaczął obowiązywać art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników dopuszczający łączenie działalności rolniczej i pozarolniczej działalności gospodarczej. Przepis ten był wielokrotnie zmieniany wobec negatywnej oceny inspirowanych przez tę regulację nadużyć. Zbieg ubezpieczenia społecznego rolników i ubezpieczenia społecznego osób prowadzących pozarolniczą działalność wywoływał próby wykorzystywania nierównomiernego ukształtowania wysokości należnych składek. W tym kontekście zrozumiałe jest, że ubezpieczeni dążyli do wyboru ubezpieczenia tańszego, a tym jest ubezpieczenie społeczne rolników. Z analizy wprowadzonych zmian ustawowych wynikał zamiar ustawodawcy „uszczelnienia” rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego; dopuszczalność wyboru tego ubezpieczenia była reglamentowana kolejnymi i coraz bardziej rygorystycznymi warunkami. Pierwotna wersja przepisu art. 5a ustawy stanowiła wyraz liberalizacji w zakresie wyboru konkurencyjnego rodzaju ubezpieczenia. W gospodarce rynkowej umożliwiono rolnikom dywersyfikację źródła dochodów. W tym kontekście przyjęcie, że ubezpieczony w razie zbiegu tytułów ubezpieczenia miał prawo dokonać wyboru jednego z nich, było postrzegane jako realizacja postulatu unifikacji systemów ubezpieczeń społecznych. Ustawodawca posłużył się kryterium podatkowym i innymi materialnoprawnymi przesłankami, a także wprowadził rygorystyczne obostrzenia o formalnym charakterze. Od dnia 2 maja 2004 r. nowelizowano art. 5a ust. 1 cytowanej wyżej ustawy, nadając mu treść: Rolnik lub domownik, który podlega ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata, rozpocznie prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej opodatkowanej zgodnie z przepisami o zryczałtowanym podatku dochodowym lub rozpocznie współpracę przy prowadzeniu tej działalności, podlega nadal temu ubezpieczeniu, jeżeli nie jest pracownikiem i nie pozostaje w stosunku służbowym.

Przed dniem 2 maja 2004 r. prawo wyboru pomiędzy ubezpieczeniem społecznym rolników a innym ubezpieczeniem (zbieg systemów ubezpieczeń społecznych) przysługiwał tylko rolnikowi (domownikowi), który podjął pozarolniczą działalność gospodarczą po okresie 1 roku nieprzerwanego podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu. Jako „uprzednie” trwające nieprzerwanie przynajmniej przez jeden rok podleganie z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników w

pełnym zakresie, należy rozumieć podleganie temu ubezpieczeniu bezpośrednio przed dniem rozpoczęcia pozarolniczej działalności gospodarczej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2008 r., II UK 304/07, Legalis nr 168183).

Należy podkreślić, że Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), z których wynika, iż skarżący, składając we wrześniu 2002 r. wniosek o objęcie go ubezpieczeniem społecznym rolników od dnia 1 sierpnia 2002 r. zataił fakt prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej do dnia 31 sierpnia 2002 r. Z tego względu Sąd Apelacyjny prawidłowo uznał, że skarżący - podlegając ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej - nie spełnił przesłanki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy od 1 sierpnia 2002 r., a wydanie decyzji o objęciu go tym tytułem ubezpieczenia społecznego było dotknięte od początku wadą prawną wywołaną faktem zatajenia podlegania innemu tytułowi ubezpieczenia społecznego. Ponieważ skarżący ponownie podjął działalność gospodarczą od dnia 1 sierpnia 2003 r., dlatego nie miał jednego pełnego roku podlegania ubezpieczeniu rolniczemu, umożliwiającemu kontynuację tego ubezpieczenia. Natomiast decyzja z dnia 27 kwietnia 2018 r., wydana przez Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego miała w istocie rzeczy charakter deklaratoryjny stwierdzający nie tyle ustanie, co niepodleganie z mocą wsteczną rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu od dnia 1 sierpnia 2002 r. Wnioskowanie takie zostało oparte na założeniu, że skarżący zataił fakt podlegania innemu tytułowi ubezpieczenia społecznego i z tego względu nie spełniał ustawowych warunków podlegania rolniczemu tytułowi ubezpieczenia społecznego (art. 5a, art. 7 ust. 1, art. 16 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a także art. 83a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 52 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników).

Z ustaleń zaskarżonego wyroku wynika ponadto, że w dniu 29 marca 2005 r. domownik, dokonał wykreślenia wpisu z Centralnej Ewidencji Działalności Gospodarczej i wkrótce ponownie rozpoczął prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej w zakresie świadczenia usług na taksówkach osobowych od 2 sierpnia 2005 r., którą następnie wykreślił z dniem 13 października 2006 r. i po

przerwie dokonał ponownego wpisu, jako podmiot gospodarczy od 1 kwietnia 2007 r. Skarżący podlegał ubezpieczeniom społecznym w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych od 17 czerwca 1999 r. do 31 sierpnia 2002 r. jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą, jako osoba pobierająca stypendium z powiatowego urzędu pracy od 7 marca do 6 sierpnia 2005 r. oraz jako pracownik od 2 października 2006 r. do 31 marca 2007 r., od 15 lipca 2008 r. do 27 maja 2010 r., od 1 marca 2012 r. do 28 lutego 2013 r., od 1 grudnia 2015 r. do 29 lutego 2016 r., od 14 do 23 czerwca 2016 r., od 4 lipca do 7 sierpnia 2016 r., od 9 października do 31 grudnia 2017 r. oraz od 1 grudnia 2017 r. do 17 lutego 2018 r.

Ponieważ skarżący nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników od dnia 1 sierpnia 2002 r., a jedynie mógł podlegać temu ubezpieczeniu od dnia zakończenia działalności gospodarczej w dniu 29 marca 2005 r., co wynika z zaakceptowanych przez Sąd drugiej instancji ustaleń Sądu Okręgowego. Z ustaleń tych wynika jednak, że od 2 sierpnia 2005 r. skarżący wznowił prowadzenie usług na taksówkach, które prowadził do 13 października 2006 r. Ponieważ po 29 marca 2005 r. P. R. nie miał trzyletniego okresu ciągłego ubezpieczenia rolniczego, nie mógł korzystać uprawnień limitowanych art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Zarzuty skargi kasacyjnej dotyczące naruszenia tego przepisu oraz art. 7 ust. 1 i art. 16 ust. 1 były więc nieuzasadnione.

Decyzje w sprawach „podlegania ubezpieczeniu oraz ustania ubezpieczenia” wydaje z urzędu lub na wniosek Prezes Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (art. 36 ust. 1 pkt 1 i art. 36 ust. 2 w związku z art. 2 ust. 2 oraz art. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników). Decyzje takie (jak wszystkie wydawane przez organy rentowe) mają przy tym charakter rozstrzygnięć deklaratoryjnych i są wydawane dla stwierdzenia w konkretnej sytuacji faktycznej, że albo osoba, która dotychczas nie była objęta tym ubezpieczeniem, spełniła określone ustawą wymagania prawne, które uzasadniają "objęcie" jej tym ubezpieczeniem (decyzja o podleganiu temu ubezpieczeniu), albo osoba dotychczas objęta tym ubezpieczeniem, przestała spełniać określone ustawą wymagania prawne, uzasadniające "objęcie" jej tym ubezpieczeniem, co prowadzi do ustania podlegania temu ubezpieczeniu. Oznacza to, że decyzja w sprawie

stwierdzenia "ustania ubezpieczenia" nie musi być wydawana w wyniku wznowienia postępowania w sprawie zakończonej uprzednio wydaniem ostatecznej decyzji o "podleganiu ubezpieczeniu", jeżeli nie ma ona na celu ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia tej samej sprawy, a jest wydawana w wyniku wszczęcia nowego postępowania, w którym organ rentowy stwierdza, że osoba podlegająca dotychczas ubezpieczeniu następnie przestała spełniać wymagania ustawowe konieczne dla dalszego objęcia jej tym ubezpieczeniem. Wnioskodawca, podlegając ubezpieczeniu społecznemu z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej, nie spełniał przesłanek do objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników z mocy ustawy, a wydanie decyzji o objęciu go tym tytułem ubezpieczenia było dotknięte od początku wadą prawną wywołaną faktem zatajenia podlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2008 r., II UK 312/07).

W świetle takiej oceny oraz jednoznacznych ustaleń zaskarżonego wyroku nie mogły być uwzględnione zarzuty procesowe skargi kasacyjnej, gdyż art. 233 § 1 k.p.c. – co do zasady – nie może być podstawą skargi kasacyjnej, natomiast zarzut, że P. R. dokonał wszystkich obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawa jest ewidentnie sprzeczny z ustaleniami zaskarżonego wyroku. Fakt opłacenia składek do I kwartału 2018 r. oraz składania zaświadczeń o płaconym podatku dochodowym nie miał wpływu o dokonaną subsumpcję, gdyż nie dokumentował okresów prowadzenia działalności rolniczej przez wymagane okresy i niepodlegania w tym czasie innemu ubezpieczeniu społecznemu, przez co nie doszło do naruszenia art. 227 k.p.c. przez pominięcie również zawnioskowanych przez stronę skarżącą dowodów w postaci decyzji KRUS z dnia 25 lutego 2010 r., [...]0, decyzji KRUS z dnia 18 września 2017 r., [...]7. W skardze kasacyjnej w szczególności nie zanegowano ubezpieczenia społecznego w ZUS w okresie od 1 do 31 sierpnia 2002 r.

Wskazywany w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie prowadzące do naruszenia zasad słuszności i sprawiedliwości społecznej, a także zasad współżycia społecznego nie był uzasadniony, gdyż przepis ten dotyczy stosunków cywilnoprawnych, a stosunek ubezpieczenia społecznego nie ma takiego charakteru.

Oдноśnie do zarzutu naruszenia art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników przez jego niezastosowanie i utrzymanie w mocy decyzji wydanej na skutek braku należytego poinformowania ubezpieczonego o fakcie, iż zatrudnienie rolnika na podstawie umowy o pracę związane jest z niemożnością objęcia ubezpieczeniem społecznym rolników, należy stwierdzić, że wnioskodawca już w 2002 r. zataił fakt prowadzenia działalności gospodarczej do 31 sierpnia 2002 r., przez co z jego winy KRUS wydał decyzję (na podstawie fałszywego zgłoszenia) o objęciu wnioskodawcy ubezpieczeniem rolniczym od dnia 1 sierpnia 2002 r. P. R. zdawał sobie sprawę z obowiązujących przepisów, gdyż zgodnie z tymi regulacjami prawnymi składał zaświadczenia wymagane do kontynuacji ubezpieczenia. Z ustaleń zaskarżonego wyroku wynika, że był on informowany w decyzjach wysyłanych do płatnika składek, że należy zgłaszać do KRUS okoliczności mającej wpływ na podleganie ubezpieczeniu. Nie może budzić wątpliwości, że objęcie innym ubezpieczeniem społecznym, takim jak z tytułu wykonywania umowy o pracę, było faktem podlegającym obligatoryjnemu zgłoszeniu do KRUS, co strona skarżąca świadomie zaniechała. Gdyby jednak miała wątpliwości, co do swojej sytuacji prawnej mogła zwrócić się do Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego o udzielenie niezbędnych informacji i wówczas zgodnie z art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników zostałaaby w niezbędnym zakresie pouczona.

Co do zarzutu naruszenia art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1997 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z art. 123 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 8 k.p.a. przez ich niezastosowanie i pozostawienie w mocy decyzji sięgającej wstecz do roku 2002, prowadzące w konsekwencji do naruszenia zasady zaufania obywatela do Państwa, zasad, słuszności i sprawiedliwości społecznej, należy wskazać, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtował się pogląd, zgodnie z którym zatajenie lub nieujawnienie okoliczności ustawowo istotnych i koniecznych do podlegania rolniczym ubezpieczeniom społecznym dyskwalifikuje kasacyjny zarzut naruszenia zasady „zaufania do organu i konstytucyjnej zasady proporcjonalności wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP”, ponieważ zastosowanie takiej zasady wymaga wzajemności drugiej strony, tj. obywatela godnego zaufania, który zasługuje na

takie konstytucyjne zaufanie wtedy, gdy nie zataja lub nie ukrywa informacji ważnych do oceny spornego prawa lub stosunku prawnego. Wyrażona w tej konstytucyjnej regulacji zasada demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej sprzeciwia się korzystaniu z bezpodstawnie ustalonego tytułu podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznym osoby, która zataja lub nie przekazuje rolniczemu organowi rentowemu istotnych informacji wymaganych do podlegania rolniczemu tytułowi ubezpieczeń społecznych, przeto takie zaniechanie rolnika lub domownika nie może korzystać z ustawowej ani konstytucyjnej ochrony prawnej, gdyż pozostawałoby to nie tylko w sprzeczności z przepisami i zasadami prawa ubezpieczeń społecznych, ale także w kolizji z konstytucyjnymi zasadami wyrażonymi w art. 2 oraz art. 32 Konstytucji RP (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2018 r., I UK 226/17, Legalis nr 1823763).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy wyrokował jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

a.s.